

Ворона Петро Васильович,
голова Полтавської обласної ради,
д. держ. упр, доцент

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ У ПРОВЕДЕННІ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ ЗА ПРОПОРЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ ВІДКРИТИХ ПАРТІЙНИХ СПИСКІВ

У статті розкрито основні ризики застосування на місцевих виборах в Україні відкритих партійних списків. Досліджено особливості їх використання у країнах Західної Європи та на пострадянському просторі.

Ключові слова: коаліційна угода, місцеві вибори, відкриті партійні списки, політичні партії, виборчі програми, місцеве самоврядування, територіальні громади, місцеві ради, обласна рада, районна рада.

Vorona Petro

THE MAIN THREAT FOR THE LOCAL ELECTIONS USING PROPORTIONAL OPEN PARTY LISTS

Problem setting. Holding the local elections in Ukraine in 2015 is one of the most actual topic now in the discussion of political scientists and politicians. Falling confidence in the political parties against growing it in other institutions of society (army, volunteers, church, civic organizations, etc.).

Recent research and publications analysis. Analysis of recent research and publications in the field of electoral law by the majority, proportional and mixed electoral systems, including the search of the effective electoral system for Ukraine is very important. The subject of the discussion was researched by Ukrainian scientists: R. Balaban, M. invention, C. Kononchuk, O. Yarosh, Y. Klyuchkovskiy. Special attention to the problems of electoral systems use paid foreign scientists: A. Blaze, D. Raye, A. Ruppel, D. Butler, D. Farrell, S. Belov.

Paper objective. In the article the main risks of the usage of open party lists at the local elections in Ukraine are discussed. The features of the proposed legislation on local elections, submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine are researched.

Paper main body. The draft law «On Local Elections» by M. P. Fedoruk (Narodny Front) provides the election of deputies of village, town and city (up to 300 thousand people) under majority system. Such election model gives voters a greater impact on the personal staff of deputies in councils, and limits opportunities for political corruption. Apart from party lists also it is provided the opportunity to participate in the election lists of independent candidates, which improves the condition of the right to stand for candidates that are not affiliated with political parties.

The draft law «On Local Elections» by group of deputies A. Parubiy (Narodny Front (NF)), O. Chernenko («Block Poroshenko»), N. Veselova («Samopomich») including Y.Kliuchkovsky and D. Kovryzhenko, expert of the International Foundation for Election Systems (IFES), Aivazovsky O., election program coordinator. The election of deputies of village, district councils, city councils with the number of voters in the 90 thousand people, district councils expects under majority system.

The draft law «On Local Elections» designed by V. Denisenko, S. Alekseev, I. Popov, Y. Chyzhmar, A. Ledovskikh. According to this model elections to the Verkhovna Rada of Crimea, regional, district, city, borough, village councils and village, town and city mayors should coordinate with the Law of Ukraine «On voluntary association of communities», «On Local Government in Ukraine».

And the draft law «On Local Elections» Batkivshchyna party headed by Tymoshenko. Elections village councils are held by the majority system of relative majority in single member constituencies, which divided the territory (several villages whose residents voluntarily joined in rural communities) village. The election in village, town and city heads are held by the majority system of relative majority.

Conclusions of the research. Important part of the process in the implementation of the «new electoral systems» is the real and not «cosmetic» changes in consciousness and the formation of responsible positions among local political elites. An important and crucial system should be educational and outreach to voters that is an obligation of the state and local governments.

Keywords: coalition agreement, local elections, open party lists, political parties, electoral programs, local government, local community, local council, regional council, district council.

Ворона Петр Васильевич

ОСНОВНЫЕ УГРОЗЫ В ПРОВЕДЕНИИ МЕСТНЫХ ВЫБОРОВ ПО ПРОПОРЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ОТКРЫТЫХ ПАРТИЙНЫХ СПИСКОВ

В статье раскрыты особенности применения на местных выборах в Украине открытых партийных списков. Исследован опыт их использования в странах Западной Европы и на постсоветском пространстве.

Ключевые слова: коалиционное соглашение, местные выборы, открытые партийные списки, политические партии, избирательные программы, местное самоуправление, территориальные общины, местные советы, областной совет, районный совет.

Постановка проблеми. Проведення місцевих виборів в Україні в 2015 році є нині одним із найактуальніших в обговоренні політологів та політиків. Неодноразово були гіпотетичні заяви щодо їх перенесення зв'язку з проведенням адміністративно-територіальної реформи (АТР), але у переліку поданих законопроектів до Верховної ради – вже станом на 1 червня 2015 року є чотири законопроекти щодо модернізації технології їх проведення. Для правлячих коаліції їх проведення в нинішніх умовах є свого роду лакмусовим папірцем щодо довіри до них рядових виборців – оцінка їх роботи у парламенті за рік та перевірка «боездатності» їх регіональних структур. Достатньо не

сприятливим є нині електоральне поле для правлячих партій, на що вказують результати опитування щодо впливу та довіри до політичних партій, але об'єктивна потреба у вирішенні проблеми модернізації демократичних інститутів є вимогою нинішнього часу. Падіння довіри до політичних партій відбувається на тлі її зростання до інших інститутів суспільства (армія, волонтери, церква, громадські організації тощо) [9].

Дослідження міжнародного досвіду модернізації виборчих систем та їх впровадження (зокрема, і в країнах пострадянського простору) свідчить про те, що ефективна робота органів державного управління та місцевого самоврядування залежить від вчасності кореляції суспільством виборчого законодавства щодо відповідності новим суспільним стандартам та перспективам. Загальновідомо, що своєчасне розв'язання та профілактика місцевих політичних конфліктів, досягнення загальносуспільного добробуту залежить від ефективності роботи місцевих представницьких органів влади - перш за все, регіонального та місцевого рівнів. А ефективна робота кожного представницького органу залежить від створення суспільно справедливого виборчого законодавства, що відповідатиме цивілізаційному стану суспільно-політичних відносин та буде зрозумілим навіть для неосвідомленого в його тонкощах виборця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в галузі виборчого права свідчить, що проблеми дослідження практики проведення місцевих виборів до обласних, районних, міських рад за мажоритарною, пропорційною та змішаною виборчими системами, зокрема пошуку ефективної виборчої системи для України є досить актуальними. Цій темі присвячено ряд досліджень українських науковців: Р. Балабана, М. Находа, С. Конончука, О. Яроша, Ю. Ключковського [4]. Особливу увагу проблематиці застосування виборчих систем приділяють закордонні вчені: А. Блейз, Д. Рає, А. Руппель, Д. Батлер, Д. Фаррелл, С. Белов. Та все ж варто зазначити - дослідження практики використання пропорційної системи з відкритими регіональними списками, перспективи її застосування в Україні є фрагментні. Частіше вітчизняні

науковці аналізують ефективність використання «класичних» виборчих систем: мажоритарної, пропорційної та змішаної (І. Скідіна, О. Вагіна, М. Бучин, І. Федорій та інші) або досліджують практику застосування окремих їх різновидів, зокрема пропорційної виборчої системи з відкритими списками (С. Конончук, О. Ярош). Та слід відмітити, що в процесі пошуку оптимальної виборчої системи потрібно аналізувати весь спектр можливих варіантів загроз неефективності їх проведення, що можуть нівелювати весь позитивний політико-соціальний ефект її запровадження. Ці загрози неефективності і труднощі у їх запровадження ми розглянемо в статті. Адже «виборча система – це ключовий елемент політичної системи. Їй належить провідна роль у формуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, легітимізації влади, а також у відображенні громадських настроїв» [1, с. 3].

Щоб дати відповідь щодо перспектив запровадження виборчої системи по ВПС, варто повернутися до законопроектів щодо проведення місцевих виборів в Україні. Законопроект «Про місцеві вибори» народного депутата Федорука (Народний Фронт) передбачає вибори депутатів сільських, селищних, міських (до 300 тис. чол.) рад за мажоритарною виборчою системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, також пропонується реалістичний механізм пропорційних виборів депутатів міських (понад 300 тис. чол.) рад за відкритими виборчими списками. Вибори за ВПС дають виборцям можливість більше впливати на персональний склад депутатів у радах, а також обмежує можливості для політичної корупції. Крім партійних списків передбачена також можливість участі у виборах списків незалежних кандидатів, що покращує умови забезпечення права бути обраним для виборців, не пов'язаних з політичними партіями.

Вибори міських голів міст – обласних центрів та міст з населенням понад 300 тис. осіб – пропонується проводити на основі абсолютної або значної (якщо лідер випередив найближчого кандидата на 20 % і більше) більшості, що забезпечить кращий відбір претендентів на ці посади. Вибори решти міських, а також сільських, селищних голів і сільських старост пропонується проводити

на основі відносної більшості в один тур. Вибори депутатів районних і обласних рад запропоновано проводити по багатомандатній мажоритарній системі з представництвом територій у пропорції, але не прямій, до їх населення. Це дозволить уникнути домінуючого представництва у радах депутатів – жителів адміністративних центрів. Федорук пропонує також скоротити чисельність депутатського корпусу приблизно вдвічі [13].

Законопроект «Про місцеві вибори» групи депутатів Парубія А. (Народний Фронт (НФ)), Черненка О. (партія «Блок Петра Порошенка» (БПП)) Веселової Н. («Самопоміч») за участю в розробці директора Інституту виборчого права Ключковського Ю., експерта Міжнародної Фундації Виборчих Систем (IFES) Ковриженка Д., координатора виборчих програм ГМ «ОПОРА» Айвазовської О. Згідно із законопроектом, вибори депутатів сільських, селищних, районних у місті рад, міських рад міст з кількістю виборців до 90 тис. чол., районних рад передбачається проводити за мажоритарною системою відносної більшості у багатомандатних виборчих округах. У кожному з таких округів може бути обрано від 2 до 4 депутатів. Обраними вважатимуться кандидати, які отримали найбільшу кількість дійсних голосів виборців у відповідному окрузі. Право висувати кандидатів на виборах мають відповідні місцеві організації партій; передбачається також можливість самовисування кандидатів. Кожен виборець матиме право проголосувати лише за одного кандидата у відповідному багатомандатному виборчому окрузі. Кандидати включатимуться до виборчого бюлетеня в алфавітному порядку. Запропонована виборча система сприятиме меншій втраті голосів виборців порівняно з мажоритарною виборчою системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, що дозволить обрати кандидатів, які користуються найбільшим рівнем підтримки виборців.

Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (ВР АРК), обласних рад, міських рад міст Києва, Севастополя, міських рад міст – обласних центрів та інших міст з кількістю виборців не менше 90 тис. виборців – передбачається проводити за пропорційною виборчою системою з

ВПС. Право висувати кандидатів на виборах мають виключно обласні (на виборах до обласних рад) та міські (на виборах до відповідних міських рад) організації партій. Можливість самовисування кандидатів на цих виборах не передбачена, що запобігатиме зростанню кількості фракцій у відповідних радах, обранню кандидатів від т. зв. «ратушних» партій, зокрема сепаратистського спрямування. Кожна партійна організація висуватиме два типи списків – списки кандидатів у депутати у багатомандатних округах (межі таких округів визначатимуться з урахуванням адміністративно-територіального поділу міста, області) та єдиний список кандидатів у депутати у єдиному багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігатимуться з межами відповідного міста або області (АРК). Виборець матиме право проголосувати як за список кандидатів у багатомандатному окрузі в цілому, так і за конкретного кандидата у такому списку. При цьому з метою зменшення розміру виборчого бюлетеня, законопроектом передбачено вписування порядкового номеру списку, який виборець підтримує в цілому, до бюлетеня. Якщо виборець голосує за конкретного кандидата у списку, то він вписуватиме до бюлетеня порядковий номер у списку відповідного кандидата зі списку. Цей голос зараховуватиметься також як голос, поданий на підтримку списку загалом. З порядковими номерами списків та включених до них кандидатів виборці матимуть можливість ознайомитись у кабіні для таємного голосування. На першочергове отримання мандатів, незалежно від місця кандидата у списку, матимуть кандидати, на підтримку яких проголосувала найбільша кількість виборців, але не менше 3% від загальної кількості голосів, поданих за список.

Вибори міських голів міст Києва, Севастополя, міст – обласних центрів та інших міст з кількістю виборців не меншою за 90 тис. осіб передбачається проводити за мажоритарною системою абсолютної або значної більшості. Суть цієї системи полягає у тому, що обраним міським головою вважається кандидат на посаду міського голови, на підтримку якого було подано більше 50% дійсних голосів виборців. Кандидат на посаду міського голови також вважатиметься обраним, якщо на його підтримку було подано меншу кількість

голосів, однак різниця між кількістю поданих за нього голосів та другим за кількістю отриманих голосів кандидатом на посаду міського голови складатиме не менше 20 %. Якщо жоден з кандидатів не отримав необхідну для обрання кількість голосів, у відповідних містах проводитиметься повторне голосування. При цьому до виборчого бюлетеня для повторного голосування включатимуться два кандидати на посаду міського голови, які отримали найбільшу кількість голосів виборців.

Вибори сільських, селищних голів, старост та міських голів міст з кількістю виборців до 90 тис. осіб пропонуються проводити за існуючою виборчою системою. Кількісний склад місцевих рад пропонується суттєво зменшити (у середньому на 30 % від наявного складу) [11].

Законопроект «Про місцеві вибори» розроблений народними депутатами Денисенком В. (БПП), Алексеєвим С. (БПП), Поповим І. (Радикальна партія О. Ляшка), Чижмарем Ю. (Радикальна партія О. Ляшка), Ледовських О. (НФ). Відповідно до цього законопроекту проведення виборів депутатів ВР АРК, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, положення якого також пропонується узгодити з положеннями законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про місцеве самоврядування в Україні» та законодавчо забезпечити обрання старост.

Законопроектом, зокрема, передбачається, що місцеві вибори будуть проходити за такими виборчими системами:

- 1) депутатів сільських, селищних рад – зберігається чинна на сьогодні мажоритарна система відносної більшості в одномандатному виборчому окрузі;
- 2) депутатів ВР АРК, обласних, районних, міських, районних у містах рад – за пропорційною виборчою системою з преференціями (вибори в багатомандатному виборчому окрузі, що співпадає з територією АРК, відповідної області, району, міста, району в місті, за виборчими списками місцевих організацій партій (блоків) з одночасним висунанням кандидатів в територіальних округах, на які поділяється багатомандатний округ);

3) міських голів (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) – за мажоритарною системою абсолютної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі.

4) сільських, селищних, міських (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) голів, сільських старост – за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі.

У законі пропонується чітко встановити кількісний склад відповідних місцевих рад, який визначатиметься ЦВК до початку виборчого процесу чергових виборів залежно від кількості виборців, які належать до відповідної територіальної громади, проживають на території області, району, району в місті. Мінімальна кількість депутатів ради – 10 при чисельності виборців до 500, максимальна – 80 депутатів при чисельності виборців понад 1,5 млн.

З метою проведення виборів депутатів ВР АРК, обласних, районних, міських, районних у містах рад територія багатомандатного округу поділятиметься на територіальні округи, кількість яких дорівнюватиме кількісному складу відповідної ради.

Враховуючи особливості запропонованої виборчої системи законопроектом передбачається можливість утворення на місцевому рівні виборчих блоків місцевих організацій політичних партій, що сприятиме розбудові місцевих партійних осередків та вихованню місцевих лідерів, як необхідних заходів на шляху зміцнення кадрової та функціональної спроможності органів місцевого самоврядування.

Отже, висування кандидатів здійснюватиметься місцевою організацією партії (блоком) не більш як по два кандидати в кожному територіальному окрузі. При цьому всі кандидати у депутати, висунуті місцевою організацією партії (блоком) в територіальних округах, включаються до єдиного виборчого списку кандидатів від цієї місцевої організації партії (блоку) у відповідну раду.

Законопроектом передбачено, що голосування відбувається бюлетенем, де зазначені назви місцевих організацій партій (блоків) та прізвище кандидата, висунутого відповідною місцевою партією (блоком) у цьому окрузі. Виборець

має один голос. Голос виборця вважається одночасно голосом за місцеву організацію партії (блок) й за кандидата, висунутого нею (ним) у цьому окрузі. Пропонується встановити виборчий бар'єр – 5 % голосів виборців, поданих за списки місцевих організацій партій в межах багатомандатного округу, та 7 % - для виборчих блоків місцевих організацій партій. А кількість голосів виборців, отриманих місцевою партією (блоком) та кандидатом, висунутим нею (ним) у відповідному територіальному окрузі, визначає рівень особистої підтримки кандидата. Відповідно, в залежності від цієї підтримки визначатиметься рейтинг кандидата у виборчому списку місцевої організації партії (блоку).

Метод голосування – проставляння в бюлетені однієї позначки, не відрізнятиметься в залежності від виду місцевих виборів, а тому не потребуватиме додаткового роз'яснення виборцям і може бути застосований найближчим часом. Очікується збереження звичного розміру виборчого бюлетеня, що на додаток до його простоти, не створюватиме додаткових труднощів в роботі виборчих комісій при підрахунку бюлетенів [10].

І законопроект «Про місцеві вибори» партії Батьківщина на чолі з Ю. Тимошенко. Основні засади виборів - проведення виборів депутатів ВР АРК, обласних, районних, міських, районних у містах рад за пропорційною системою з ВПС. Законопроект передбачає закріплення відповідними місцевими партійними організаціями кандидатів в депутати ВР АРК, обласних, районних, міських, районних у містах рад за конкретними територіями, а також обов'язковість опублікування в регіональних друкованих ЗМІ та на партійних сайтах списків кандидатів. Остаточний порядок розміщення кандидатів у партійних списках визначається зборами (конференціями) відповідної місцевої організації партії за офіційними результатами голосування виборців за кандидатів виборчого списку, які надаються партійній організації відповідною територіальною виборчою комісією.

Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно

об'єдналися у сільську громаду), селища. А вибори сільських, селищних, міських голів проводяться за мажоритарною системою відносної більшості.

Але перспективу змін Виборчого законодавства варто розглядати відповідно до коаліційної угоди яка є свого роду вказівником спільних дій парламентської більшості з модернізації країни. У коаліційній угоді Удосконапередбачається удосконалення системи місцевих виборів шляхом проведення місцевих виборів згідно з вимогами Конституції України та з урахуванням особливостей реформи децентралізації місцевого самоврядування. Передбачено змінити систему місцевих виборів з метою забезпечення справедливого представництва виборців в місцевих радах, зберегти мажоритарну систему на рівні сільських та селищних рад та запровадити пропорційну виборчу систему з ВПС при проведенні місцевих виборів на інших рівнях. Коаліція планує запровадити вибори міських голів великих міст (відповідно до закону) у два тури та за принципом абсолютної більшості виборців, що проголосували. Зменшення граничної кількості депутатів місцевих рад. Окрім цього заплановано внесення змін до законодавства про статус столиці – міста Києва з метою забезпечення європейських стандартів місцевого самоврядування в столиці. Ці зміни запропоновано протягом 1 півріччя 2015 року [12].

Отже, як висновок щодо виборчих перспектив, можна визначити, що у відповідності до зобов'язань учасників парламентської коаліції проведення місцевих виборів за мажоритарною і пропорційною виборчою системою за ВПС є перспективою розвитку місцевого самоврядування. Їх використання у суммі з зменшенням чисельності рад сприятиме його розвитку. Залишилися окремі питання узгодження позицій різних політичних партій та окремих народних депутатів, і окремі позиції такі:

- участь у місцевих виборах політичних блоків;
- прохідний бар'єр для політичних партій (блоків) – 3 %, 5 %, 7 %;
- питання чисельності громад міст при використанні двотурової системи виборів для виборів міських голів;

- питання самовисуння кандидатів на виборах до районних, міських (обласного значення) та обласних (АРК) рад;
- час проведення виборчої кампанії;
- форма виборчого бюлетеня.

Світлана Конончук, керівник політичних програм Українського незалежного центру політичних досліджень, підтверджує наше бачення щодо використання ВПС. «Варто знати, що немає єдиної моделі голосування за ВПС. Кожна із країн розробляє свою систему, залежно від того, яких цілей вона хоче досягнути саме через вибори. Тому й Україні слід буде пропонувати свою» [5; 6]. І вона у процесі обговорення. Наприклад, в Естонії не дозволяється балотуватися блокам партій, а можна партіям і незалежним кандидатам. У Латвії, навпаки, висувати кандидатів можуть партії і блоки, а незалежних кандидатів законом не передбачено. У Польщі, крім партій і блоків партій, правом висунення наділені спілки виборців. Достатньо ініціативи 15 виборців для того, щоб висунути своїх кандидатів в окрузі [14; 15].

Неоднаковими є і бюлетені. Вони можуть бути, власне, самим списком партії чи блоку (чи також списком від виборців, як у Польщі), в якому виборець позначає бажаного кандидата. А можуть бути листком, в якому виборець вказує номер зі списку усіх кандидатів, що балотуються в окрузі і яким присвоєно такий номер (такий порядок в Естонії) [2].

Але основне, спільне у цьому механізмі - це можливість виборця віддати голос саме тому кандидату, якому він довіряє, і можливість кандидата не залежати від волі партійної верхівки. Чим більше голосів він отримає - тим вищі його шанси бути обраним.

К. Одарченко вважає дискусію щодо відкритих списків - чи застосуємо практично - популістською риторикою. Тобто як основні переваги можна виділити: внутрішньопартійну конкуренцію, вибір найбільш достойних людей; формування партійних структур та більш ефективну роботу на місцях; можливість для виборців формувати склад органів влади» [7].

Але, на думку багатьох експертів, є низка недоліків пропорційної виборчої системи за ВПС:

- формування «формальних» списків зі зрозумілим фаворитом на місцях;
- велика кількість помилок і маніпуляцій при голосуванні», адже система використовується вперше і пояснювати її виборцям буде «нікому» та і є дефіцит часу.

Особливої ваги, при прогнозованій низькій явці виборців на місцевих виборах, передбачаються маніпуляції, пов'язані з нігілізмом виборця та працівників комісій. Навіть зараз технічні кандидати (наприклад однофамільці) забирають від 1 % у реального учасника. Члени ДВК запросто виносять печатки, порушують інші процедури - не розуміючи глибини відповідальності, на чому грають більш досвідчені опоненти. Нові бюлетені з великою різноманітністю кандидатів породжують велику кількість помилок на місці та «хаотичне» голосування. Відповіді про місце у бюлетені, розміщення на стенді, «правила» з пояснення системи голосування стане місцем «сірих технологій» роботи під час виборів.

Д. Джангіров.ю аналізуючи процес проведення виборів у Польщі 16 листопада 2014 року, зазначає, що вони завершилися грандіозним політичним скандалом із звинуваченнями у фальсифікаціях, захопленням ЦВК радикальною опозицією та зверненнями до Ради Європи поміркованої опозиції. Опускаючи численні подробиці, зазначмо головні особливості «підбиття підсумків», які дали підстави для підозр у фальсифікації.

Передусім результати електронного підрахунку голосів різко відрізнялися від даних екзит-полів, насамперед на користь Селянської партії, яка з 2007 року перебуває в коаліції з керівною Громадянською платформою.

Другий «сюрприз»: кількість недійсних бюлетенів зі списками кандидатів у сеймики воєводств у середньому по країні сягала аж 18 %, а в деяких округах – до 40 %. Не зазіхаючи на право польської опозиції звинувачувати

владу у фальсифікаціях і шукати докази цього, ми схилиємося до найбільш достовірної версії: проблема в самій виборчій системі.

Сеймики воєводств – аналоги наших обласних рад, їх обирають за пропорційною системою з відкритими списками. Тобто за такою ж системою, за якою ми обиратимемо наступну Верховну Раду (а можливо, і місцеві ради восени 2015 року), якщо коаліція впровадить обіцяні зміни до законодавства.

Раніше в Польщі виборчі бюлетені з відкритими списками були великими аркушами паперу, розкресленими в таблицю за кількістю партій, що беруть участь у виборах. У кожному квадраті таблиці розташовувалися списком кандидати від цієї партії. Виборець мав поставити хрестика навпроти «свого» кандидата, тим самим віддавши голос і за його партію. Один хрестик на бюлетень. Тільки один! Зрозуміло, що представлення конкуруючих партій та їхніх кандидатів було, м'яко кажучи, не дуже зручним, тому, «ідучи назустріч виборцям», лист розрізали на квадрати і зшили в книжечку: на кожній сторінці – список однієї партії. При цьому від виборця так само потрібен лише один хрестик. Один на книжечку! Але майже п'ята частина виборців не розібралася з цим. І люди, звикнувши до схеми «один лист – один хрестик», ставили позначки на кожному аркуші книжечки. Тобто голосували за всі партії відразу! Що, зрозуміло, робило бюлетень недійсним...

Приблизно десята частина «не розібралася» ще курйозніше, поставивши хрестик на першій сторінці, тим самим різко збільшивши результат Селянської партії, якій буквально казково пощастило з місцем у бюлетені-книжечці!

Невелика видозміна бюлетеня виявила найважливішу проблему відкритих списків – пересічним громадянам важко розібратися в сотнях прізвищ, які пропонують їм десятки партій. При цьому ми чудово розуміємо, що в Україні і партій буде побільше, і списки кандидатів будуть довгими [3].

Д. Джангіров, І. Душин, К. Одарченко, К. Красюк (ФБ-спільнота «Клуб політконсультантів») визначають на основі світового досвіду проведення виборів за ВПС певні внутрішні особливості проведення місцевих виборів в Україні за ВПС, тобто визначають певну «українську специфіку». Говорять про

те, «що пересічний виборець зіткнеться приблизно з тими ж проблемами, що й польський. Так само очевидно, що українські партії зіткнуться з новою, майже невідомою їм проблемою.

Зробімо невеликий відступ: сьогоднішні українські парламентські партії (а непарламентські – і поготів!) не є «партіями» у класичному розумінні цього виду громадських об'єднань, створюваних із метою боротьби за владу. У нас це насамперед незрілі кланові формування «вождистського» типу. Крім того, в Україні досі сильна традиція створення партій «під вибори», що в разі успіху неминуче викликає внутрішні конфлікти. У класичній партії лідер, навіть дуже яскравий, – це епізод, дуже рідко – епоха. У нас же нерідко перебування в тій чи іншій партії/блоці – не більш ніж епізод у кар'єрі політичного лідера. Або політичне життя лідера тотожне політичному життю його персонального політичного проекту, який *de jure* називається «партією» [3].

От і система з відкритими списками «заточена» під класичні партії, і вітчизняним політичним силам буде дуже болісно освоюватися. Річ у тім, що в умовах традиційної вітчизняної «пропорціналки» партія «тягне» членів списку, а саму партію «тягне» лідер/група лідерів. Усе це неминуче перетворює провідні партії в закриті елітарні клуби з жорсткою ієрархією і високою ціною членства (наприклад, у вигляді плати за місце в прохідній частині списку). В умовах пропорційної системи з відкритими списками на рівні регіонів ситуація зміниться на протилежну: партію «тягнутимуть» авторитетні місцеві політики, а не навпаки. Це означає появу як мінімум двох особливостей – незвичних (і не дуже приємних!) для найбільших українських партій.

По-перше, різке зростання політичної ваги регіональних груп (*de facto* «регіональних партій») – як економічних еліт, так і активістів місцевого масштабу. Ці регіональні групи вестимуть виснажливі торги з провідними партіями про свою участь у регіональному списку, погрожуючи в разі відмови від їхніх умов піти до поступливіших конкурентів.

По-друге, різко посилиться конкуренція всередині списку. Якщо на сьогодні боротьба за «місця під сонцем» закінчується після передвиборчого

з'їзду, то в разі «відкритих списків» жорстка боротьба з усіма звичними «забороненими прийомами» триватиме до дня виборів. Адже в прохідному списку немає явно прохідних місць! Крім того, таку «внутрішньовидову боротьбу» з радістю розпалюватимуть конкуренти. Тому можна припустити, що епопея з виборами за пропорційною системою з ВПС, найімовірніше, завершиться переходом на регіональні списки (можливо, із «загальнонаціональною частиною», наприклад, у складі першої п'ятірки), але без права виборців втручатися в порядок кандидатів у визначеному партією списку [3].

Зберігаючи таку саму систему фінансування політичних проектів, слабкі або загалом відсутні структури на місцях, складний доступ до рейтингових медіа ресурсів в регіоні через відсутність коштів, готовність виборців брати участь у мотиваційних програмах (гречка, послуги, тощо) – ми отримуємо ті самі результати при будь якій формі. А підкуп виборців відіграватиме ту ж роль, що і при мажоритарних виборах у одномандатних округах. Пропорційна система з ВПС не розв'язує сьогоденних проблем українського виборчого процесу. Нікуди не дінуться ті, хто голосує за гроші, і ті, хто купує голоси, і ті, хто ці голоси «рачує». Само собою не зросте кількість відповідальних виборців, які вивчають кандидатів і свідомо обирають їх.

Тому важливим процесом у впровадженні «нових виборчих систем», в т.ч. і ВПС є проведення реальних, а не «косметичних» змін у свідомості та формування відповідальної позиції серед місцевих політичних еліт. Важливою і визначальною має стати системна освітня та просвітницька робота серед виборців – проведення якої вже є зобов'язанням держави та органів місцевого самоврядування [3].

Література.

1. Балабан Р. Теорія виборчої системи. – К.: Либідь, 2007. – 112 с.
2. Бойко Н. Країна бурштину: місцеві вибори та відкриті партійні списки. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/03/7/7060726/>.

3. Джангіров Д. У чому небезпека відкритих списків. Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/opinions/1386189-u-chomu-nebezpeka-vidkritih-spiskiv>.
4. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: Монографія. - К.: Час Друку, 2011. - 132 с.
5. Конончук С. Відкриті партійні списки. Як це працює? Режим доступу: http://www.yl.edu.te.ua/Proegcts%5CAccesPoint%5Cdocs%5Copen_election_lists2012.pdf.
6. Конончук С. Як відбувається голосування за відкритими списками. Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/podrobici/yak-vidbuvaietsya-golosuvannya-za-vidkritimi-spiskami>.
7. Одарченко К. Відкриті списки - чи застосуємо практично? Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/kodarchenko/article/16383.aspx>.
8. Оприлюднено повну версію коаліційної угоди: весь текст. Ліга новості. Режим доступу: http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/11/Koaliciyna_uhoda_parafovana_20.11.pdf.
9. Порошенко, Тимошенко та Садовий – лідери у президентському рейтингу (за інф.rbc.ua). Село Полтавське. С.8., №14. 16.04.2015.
10. Проект закону про місцеві вибори. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55377.
11. Проект закону про місцеві вибори. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55376.
12. Проект закону про місцеві вибори. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55092.
13. Проект закону про місцеві вибори. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55373.
14. Estonia. Local Government Council Election Act Passed 27 March 2002 // Riigi Teataja. – 2002. – № 36. – 407.
15. Latvia. The Election Law On City and Town Councils, District Councils and Pagasts Councils. – http://web.cvk.lv/pub/?doc_id=29073.